

Národní park Šumava a vybrané aspekty jeho udržitelného rozvoje – hodnocení místními obyvateli (obce Borová Lada, Horská Kvilda, Kvilda, Modrava, Filipova Huť, Srní a Prášily)

Šumava National Park and selected aspects of its sustainable development – evaluation by the local people (communities Borová Lada, Horská Kvilda, Kvilda, Modrava, Filipova Huť, Srní a Prášily)

Martin Čihař, Zdenka Tancošová & Viktor Třebický

*Ústav pro životní prostředí, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy,
Benátská 2, CZ-128 01 Praha 2, Česká republika*

Abstract

Evaluation of the Šumava National Park and its management system by the local people in seven typical communities is discussed. During nine-day period (8.8.–17.8.1998) there were estimated basic qualitative characteristics, attitudes and opinions of these communities. Specific questionnaire included 30 main questions plus 13 complements in three thematic blocks (demoscropy, environment and nature of NP, and sustainable tourism and sustainable development of NP). Socio-demoscopic structure of the population of the local people was determined and tentative compared with populations in the corresponding state districts Prachatice and Klatovy. Specific questions concerned on the relation between citizens, environment and conservation management of NP, and on the sustainable tourism and sustainable development of NP. For instance, the Šumava NP establishment has been accepted more positively in 1991 than today. State of the environment in the Šumava NP is reflected as deteriorating and current state of nature protection as less or more moderating. Job offer in the Šumava NP is reflected as very insufficient (67 %) or rather insufficient (18 %), extremely low is economical benefit of the local people from tourism and recreation in the Šumava NP (only about 20 % respondents). The study is a part of the sustainable tourism monitoring system in the Czech National Parks and other protected areas.

Key words: National parks, biosphere reserves, mountain ecology, protected area management, sustainable development, social climate, public relations, local people

Úvod

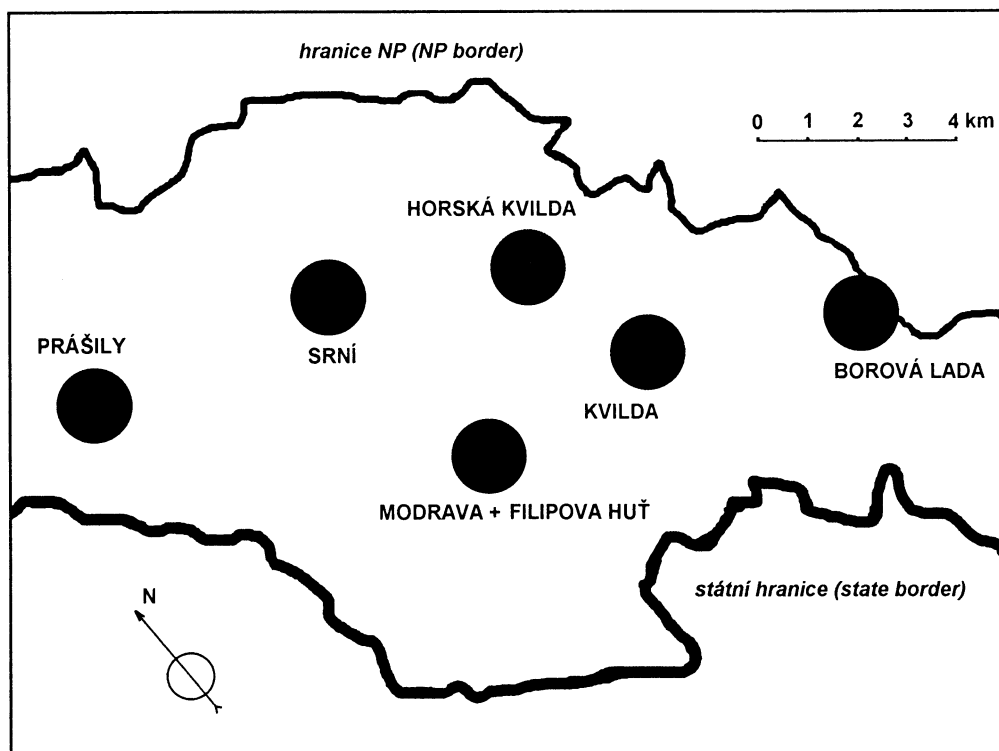
Předpokladem dlouhodobé, efektivní a relativně bezkonfliktní správy velkoplošného chráněného území je kreativní interakce s jeho sociálním prostředím (např. SOULE & WILCOX 1980). Je stále patrnější, jak byl tento aspekt v našich podmínkách zanedbáván a jak – ke škodě věci – bývají socio-ekonomické aspekty ochrany přírody a krajiny podceňované ještě v současnosti. Podobný stav často přináší zbytečná nedorozumění a kontraproduktivní konflikty, kterým by se dalo s dostatečným předstihem a s vysokým efektem předcházet, popřípadě je tlumit. Pomíjení uvedené problematiky je v protikladu s aktuálními světovými trendy

(např. IUCN 1995, MESSERLI & IVES 1997), ale i s oficiálními a všeobecně akceptovanými dokumenty (mj. známá Agenda 21 – např. GODDE 1999).

V rámci České republiky a kapacit řešitelského pracoviště se zabýváme studiem a monitorováním sociálního klimatu v kontextu ochrany přírody a krajiny od počátku 90. let (např. MATOUŠEK 1992, BÁRTOVÁ 1996, TŘEBICKÝ 1997, KUČERA 1998, ČIHAŘ & al. 1998b, STAŇKOVÁ 1999).

Šumavský region jsme po této stránce začali sledovat od roku 1996 (např. ČIHAŘ 1996, 1997, ČIHAŘ & TŘEBICKÝ 1998, ČIHAŘ & al. 1997, 1998a, 1999).

Předkládaný příspěvek shrnuje a doplňuje výsledky naposled citovaného titulu. Jeho cílem je podchytit základní sociální klima místních obyvatel zaměřené na přetrvávající i aktuální problémy environmentální sféry. Baterie dotazů byla volena tak, aby kromě základních sociologických dat o obyvatelích vybraných obcí ozřejmila autentické názorové spektrum obyvatel ve vybraných obcích. Vedle různých aspektů hodnocení životního a přírodního prostředí, specifických životních podmínek ve třetích zónách NP a hodnocení vztahu obyvatel ke Správě NP a k její správní a řídicí činnosti jsme sledovali také postoje vůči potenciálně perspektivnímu ekonomickému odvětví, trvale udržitelnému turismu. Výstupy práce jsou více či méně kompatibilní s výsledky několikaletého monitoringu názorů a postojů veřejnosti ve středozápadní části Národního parku a Biosférické rezervace Šumava (viz výše zmiňované tituly).

Obr. 1. – Lokalizace prováděných šetření.

Fig. 1. – Localities of examination.

Materiál a metodika

Zaměřujeme se na vybraná data, získaná během devítidenních pozorování v termínu 8. 8. až 17. 8. 1998. Dotazníková šetření probíhala paralelně se sčítacími a dotazníkovými šetřeními u návštěvnické populace (viz ČIHAR & al. 1998a, 1999). Územně jsme se soustředili na předem vytypované obce (Obr. 1), konkrétně na Borovou Ladu (BL), Horskou Kvildu (HK), Kvildu (K), Modravu, Filipovu Huť (společně MFH), Srní (S) a Prášíly (P).

Dotazník obsahoval celkem 29 (fakultativně 30) hlavních otázek. V rámci dotazníku bylo vymezeno dalších 13 poddotazů. Celkově bylo získáno 181 vyplněných dotazníků (zohledňováni byli výhradně respondenti nad 15 let dosaženého věku). Pro zpracovatele to představovalo okolo 8000 dílčích údajů. Z celkového objemu vyplněných dotazníků se týkalo 92,8 % místních obyvatel, zbytek (7,2 %) tvořili chalupáři. Dohromady bylo distribuováno cca 240 dotazníků, takže celková návratnost vyplněných formulářů představovala zhruba 75 %.

V detailnějším územním průmětu byly vyplněné dotazníky alokovány v následujících poměrech: Srní (53 dotazníků; tzn. 29,3 % z celkového počtu získaných dotazníků; přibližný počet obyvatel – dle ČIHAR 1997: 387; počet trvale obydlených bytů – dle ANONYMUS 1992: 118), analogicky Borová Lada (46; 25,4 %; 229; 76), Kvilda (32; 17,7 %; 169; 59), Prášíly (26; 14,4 %; 95; ?), Modrava – Filipova Huť (16; 8,8 %; 65; 26), Horská Kvilda (8; 4,4 %; 31; 10).

Museli jsme zohlednit relativně nízké počty stálých obyvatel ve většině obcí, v terénu bylo proto postupováno následovně:

Zaškolená dvojčlenná (smíšená) hlídka s dotazníky a průvodními dopisy postupovala obcí dům od domu, v každé domácnosti oslovovala vždy jednoho člena, všude, kde to bylo možné, byli střídavě oslovováni muži i ženy. Po stručném obeznámení s problémem a po nezbytných vstupních formalitách byl s každým respondentem absolvován řízený rozhovor.

Pokud v době návštěvy nebyl v domku (bytě) nikdo zastížen, byl do jeho poštovní schránky nebo na jiné odpovídající místo umístěn dotazník s průvodním dopisem, který obsahoval standardizovaný vstupní pohovor a zdvořilou žádost o vyplnění dotazníku písemnou formou. V průvodním dopisu byl též explicitně zmíněn termín, kdy si terénní pracovník přijde dotazník vyzvednout. Lze tedy shrnout, že jsme použili kombinaci tzv. řízeného rozhovoru a obálkové metody.

Další zpracovávání dotazníků bylo podrobováno identické proceduře jako v případě rozborů dotazníků turistické veřejnosti (ČIHAR & al. 1998a), konkrétně třídění a vyhodnocování pomocí produktů Microsoft MS Access v. 7.0 pro Windows 98 a následně MS Excel v. 7.0 pro Windows 98. Z již zmiňovaných kapacitních příčin jsme se pro účel předkládané publikace omezili na prvoplánové vyhodnocení vybraných otázek. Takto připravená databáze umožňuje provádět na přání zadavatele nejrůznější doplňkové operace a výběr korelací podobným způsobem, jak jsme již inzerovali a částečně i realizovali v příspěvku o turistické veřejnosti (ČIHAR & al. 1999). Pro srovnání návštěvnické populace s populací ČR byla zvolena metoda THD 5 (ŘEHÁK & ŘEHÁKOVÁ 1986).

Výsledky a diskuse

Výsledková část je formálně členěna do třech hlavních, obsahově navzájem propojených bloků:

1. Základní sociodemografické charakteristiky (5 hlavních dotazů s řadou podotázek)
2. Blok „Životní prostředí a příroda v NP Šumava“ (15 hlavních dotazů plus podotázky)
3. Vliv turismu a rekreace na rozvoj oblasti (10 hlavních dotazů plus podotázky)

Dvoudílné grafy (Obr. 2–10) rozpracovávají předem pečlivě vybraná témata. V jejich spodní části nalezneme vždy souhrnné údaje ze všech získaných dotazníků, jejich horní část hodnotí důležitý vhlad do specifik jednotlivých sídelních jednotek. V horních částech uvedených grafických přílohách používáme pro lepší přehledn ost komparativní index, umožňující srovnání relativizovaného spektra nabízených odpovědí a eliminující případná zkreslení daná rozdílným počtem obyvatel a tím také respondentů v jednotlivých obcích (viz. ANONYMUS 1993).

Základní sociodemografické charakteristiky

Sociodemografická data a současně základní charakteristiku dotazovaného souboru shrnujeme v koncentrované podobě a v hrubém srovnání s populací územně odpovídajících okresů (Prachatice a Klatovy – ANONYMUS 1997). Z údajů v Tabulce 1 vyvozujeme takto u respondentů prokazatelně nižší zastoupení ve věkové kategorii nad 60 let a v kategorii dokončeného základního vzdělání. Analýza a interpretace těchto zjištění jsou nad vytčený rámec studie a mohou souviset jak s demografickou strukturou naší respondentské populace, tak s jistou metodologickou nepřesností při výběru respondentů (korespondenční fáze). Veškeré ostatní difference mezi dotazovaným vzorkem obyvatel a populací územně příslušných okresů nebyly ve smyslu použité metodiky průkazné. Orientačně lze snad ještě konstatovat relativně vyšší početní frekvenci dotazovaných ve věkové kategorii 40–59 let a u obou „vyšších“ vzdělanostních kategoriích (saldo je patrné zejména u kategorie „střední vzdělání“). Znovu připomínáme, že s místními obyvateli ve věku do 15 let nebylo ve shodě se standardními sociologickými postupy pracováno.

Z dalších důležitějších zjištění, týkajících se již výhradně respondentské populace vybíráme: z celkového vzorku dotázaných činil relativní podíl zaměstnaných ve státním sektoru 34,8 %, v sektoru soukromém 30,9 % a nezodpověděných dotazů 33,7 %, vzájemný poměr tří posledně uvedených veličin proto hodnotíme jako více méně vyrovnaný. V otázkách sociální kategorie respondentů jsme analogicky zaznamenali 29,8 % manuálně pracujících, 18,2 % důchodců, 17,7 % duševně pracujících a 14,4 % manažerů nebo podnikatelů. Právě posledně uvedená skupina může být prekurzorem prosperity a indikátorem zaměstnanosti ve službách (viz dále). V rámci sledovaných obcí bylo relativně nejvíce manažerů nebo podnikatelů zjištěno na Horské Kvildě (25,0 % tamních odpovědí), relativně nejméně na Modravě a Filipově Huti (6,3 %). Upozorňujeme současně na možné konsekvence s odpovědmi, odrážejícími spokojenost s podnikatelskými možnostmi atd. Nezaměstnaných jsme zjistili relativně nejvíce na Prášilech (7,7 %), žádné pak na Horské Kvildě a na Modravě + Filipově Huti (další velmi důležitý ukazatel).

Téměř každý čtvrtý námi oslovený bydlel na Šumavě od narození, relativně nejvíce „skutečných domorodců“ bylo na Horské Kvildě (42,9 % tamních odpovědí), dále na Srní (35,4 %) a na Modravě (33,3 %). Při analýzách časového rozmezí, v němž došlo k přistěhování místních obyvatel (období po desetiletích) vycházela jako nejzřetelnější „kolonizační vlna“ léta osmdesátá (cca 30 % ze všech 127 zodpovězených otázek). Frekvencí odpovědí následovala léta sedmdesátá (24 %) a léta devadesátá (20 %) – v době pozorování (1998) nedokončená a v dalším kontextu práce svázaná s existencí NP. Opravujeme mimoděk mýtus o majoritní přistěhovalecké vlně z padesátých let (11 %), třebaže vzhledem k jejich historické vzdálenosti a dalším faktorům demografického vývoje nebyl tento fenomén rozhodně zanedbatelný. Celkově nejexponovanějšími okresy z titulu přistěhovalectví byly na území NP Šumava Klatovy a Praha (téměř každý pátý přistěhovelec pocházel z těchto jednotek). V sestupném pořadí následovaly okresy Plzeň a Strakonice (oba po 4,7 %), dále pak Česká Budějovice (3,9 %), Prachatice (dtto) atd. Námi oslovené „přistěhovalece“ přivedl na Šuma-

vu zpravidla nespecifikovaný důvod (jedna ze čtyř v dotazníku předdefinovaných odpovědí), velká část dotázaných takto formulovanou odpověď odmítla (27 %). Z dalších předdefinovaných odpovědí dominoval motiv „příženil (provдалa) jsem se“ (14,9 %) a „touha bytlet v přírodě“ (9,5 %).

Téměř každý třetí respondent odpověděl, že zde žili již jeho předkové (z kladných odpovědí tvořili rodiče 84,2 %, prarodiče již jen 45,6 %), „kořeny“ mají podobně prostřednictvím předků relativně nejvíce zapuštěny obyvatelé Srní (52,9 %), Modravý + Filipovy Huti (37,5 %) a Horské Kvildy (dtto).

Blok „Životní prostředí a příroda v NP Šumava“

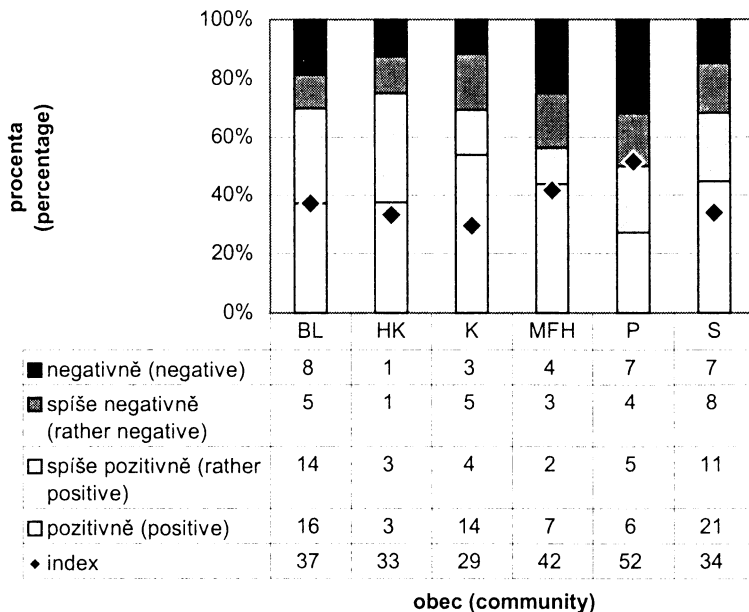
„Cítíte se na Šumavě doma?“, zněla otázka zahajující druhý pracovní blok. Pozitivních odpovědí „určitě ano“ a „spíše ano“ jsme zjistili kumulativně téměř 92 %. Negativních odpovědí („určitě ne“ a „spíše ne“) využil téměř každý dvacátý odpovídající. Zajímavé je srovnání afinity k Šumavě v rázovitých obcích H. Kvilda a Modrava + Filipova Huť (všichni odpovídající se vyjadřují více či méně pozitivně) a ve větších (a anonymnějších, rušnějších) střediscích, např. na Kvildě, v Srní. Jestliže u H. Kvildy např. dosahuje relativní podíl „pochybovačů“ a záporně naladěných 0 %, v Srní je odpovídajícím způsobem naladěno 7,5 % a v Kvildě 15,6 % odpovědí. Potenciální možnost odstěhovat se z Šumavy by v umírněnější nebo radikálnější podobě uvítalo téměř 18 % všech respondentů (dle našeho názoru je to relativně hodně!), tři ze čtyř respondentů by se odstěhovat nechtěli. Citově nejvíce podbarvenou odpověď „jinde (rozuměj: než na Šumavě...) bych nemohl(a) žít“ využil téměř každý 10. respondent.

Dvojrtevná otázka „Vznik NP Šumava jste hodnotil v roce 1991 (respektive dnes)...“ monitoruje postoje obyvatel vůči existenci NP Šumava a jeho zřízení (Obr. 2, 3). V době vyhlašování NP (Obr. 2) vítalo jeho vznik více nebo méně pozitivně 59 % respondentů, současně je to již necelých 43 % (Obr. 2) a to je určitě téma k další podrobné analýze! Tím spíše, že podíl nerozhodných a neodpovídajících zůstal v obou časových horizontech prakticky nezměněn, avšak saldo těch, kteří vidí dnes existenci NP jednoznačně negativně činí více než 11 %. Jednoznačně negativně se v roce 1998 vůči vzniku parku stavělo relativně nejvíce obyvatel Prášil (42,3 % tamních odpovědí), následovali respondenti na Modravě + Filipově Huti (37,5 %) a Srní (28,3 %). V tomto smyslu nepřátelštější atmosféru (rozuměj nejmenší procento „protiparkových radikálů“) vykazovaly obce Horská Kvilda (analogicky 12,5 %), dále Kvilda (18,8 %) a Borová Lada (21,7 %).

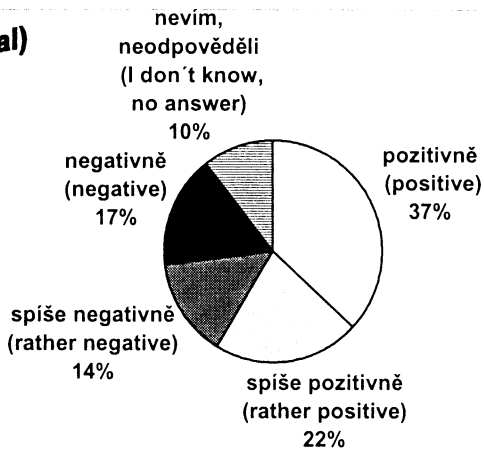
V odpovědích na otázku „Stav životního prostředí v NP se podle Vás za dobu jeho existence...“ se většina (43%) z celkového souboru respondentů kloní k odpovědi „zhoršil“ (Obr. 4). O jeho setrvalém stavu je přesvědčen každý 3. odpovídající a zlepšení předpokládá každý více než pátý z nich. V obcích je po stránce negativního hodnocení na čele Modrava + Filipova Huť s 68,8 % tamních odpovědí (souvisí to jen s otázkou poškození lesa?!), analogicky relativně nejlépe pak Horská Kvilda s 25 % (tady byl však vysoký podíl nerozhodnutých). O jednoznačném zlepšení životního prostředí v NP naopak vypovídají spíše větší obce na čele s Borovou Ladou (23,9 % zdejších odpovědí) a Kvildou (21,9 %)!

Odpovědi na další otázku („Víte o nějakém konkrétním ekologickém problému v NP Šumava?“) byly celkově pozitivní v 58,6 % případech z celkového počtu dotázaných (181). Nejinformovanější byli občané na Modravě + Filipově Huti (86,8 % tamních dotázaných), nejméně v Prášílech (analogicky 30,6 %). Při detailnější specifikaci (otevřená podotázka) neodpověděla plná třetina oslovených, u zbývajících respondentů pak jednoznačně dominovala problematika kůrovce (asi 26 % všech oslovených; připočetli-li bychom navazující problémy jako „těžba dřeva“, „zhoršení stavu lesů“ atd., bylo by to ještě poněkud více). V re-

**Vznik NP Šumava jste hodnotil(a) ...
v roce 1991**
(Your evaluation of the NP Šumava creation was...
in the year 1991)

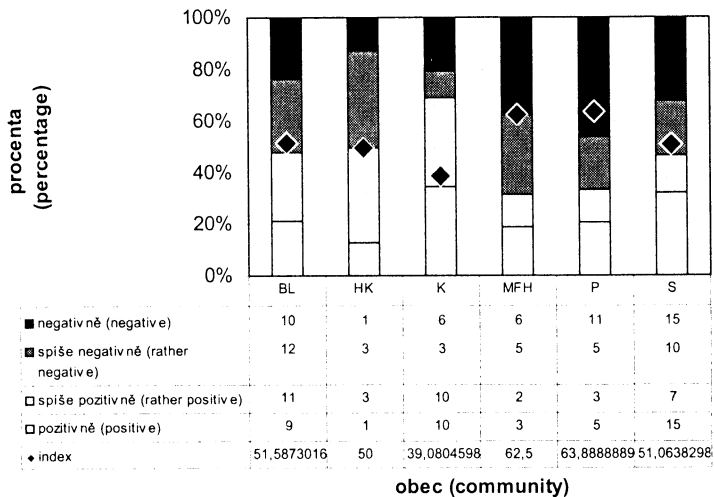
Celkem (Total)

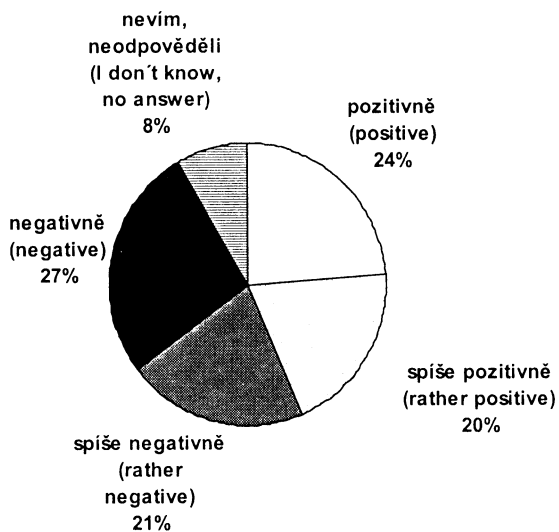
Obr. 2. – Vznik NP Šumava jste hodnotil(a)... v roce 1991.

Fig. 2. – Your evaluation of the NP Šumava creation was... in the year 1991.

**Vznik NP Šumava jste hodnotil(a) ...
v roce 1998**
(Your evaluation of the NP Šumava creation was ...
in the year 1998)

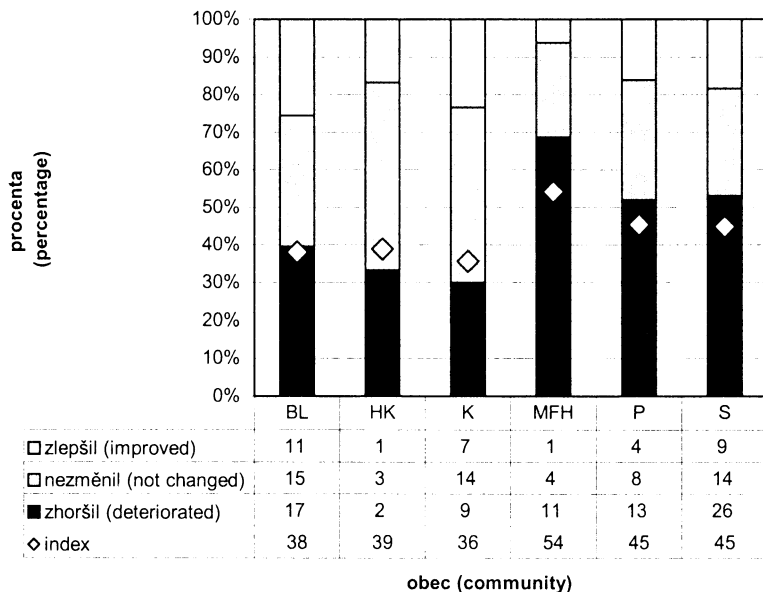
Celkem (Total)

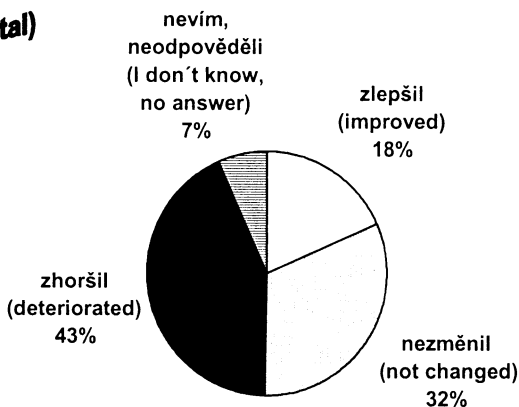
Obr. 3. – Vznik NP Šumava jste hodnotil(a)...v roce 1998.

Fig. 3. – Your evaluation of the NP Šumava creation was... in the year 1998.

Stav životního prostředí v NP se podle Vás za dobu jeho existence ...
(The state of environment in the NP has in the time of its existence ...)

Celkem (Total)

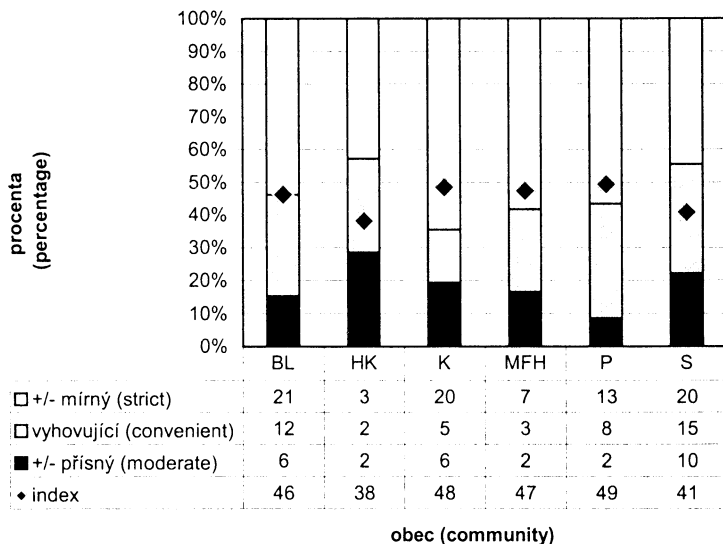

Obr. 4. – Stav životního prostředí v NP se podle Vás za dobu jeho existence...
Fig. 4. – The state of environment in the NP has in the time of its existence...

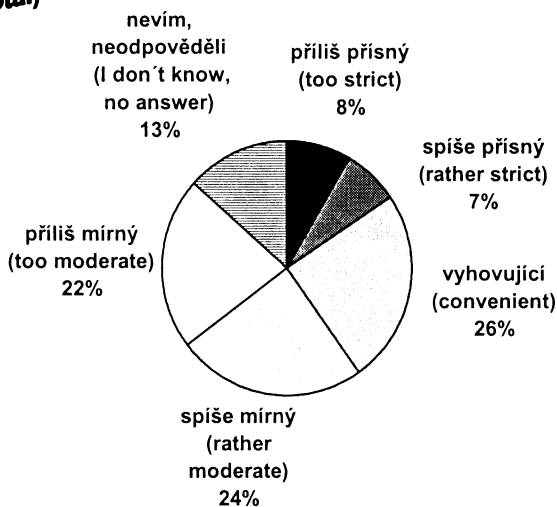

Myslíte si, že současný režim ochrany přírody v NP Šumava je ...

(In your opinion, current state of nature protection
in the NP Šumava is ...)

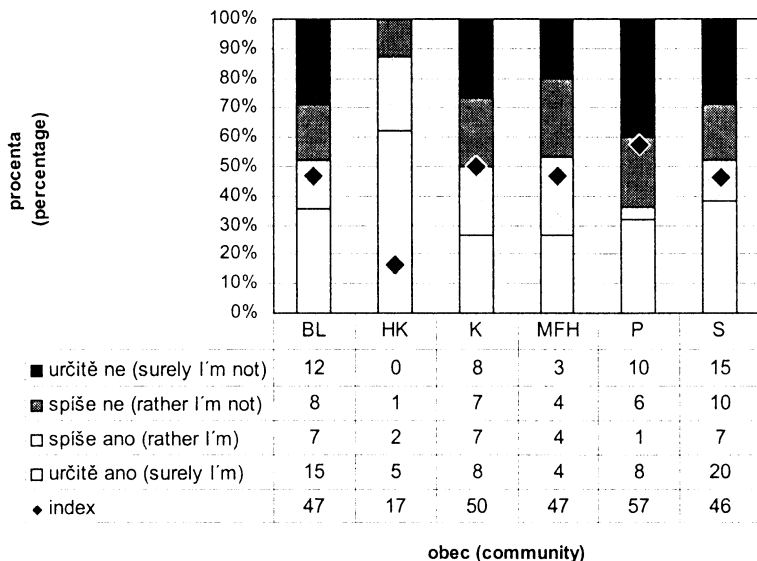
Celkem (Total)

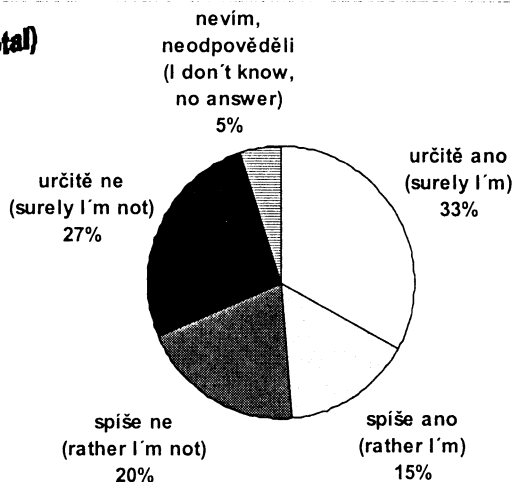
Obr. 5. – Myslíte si, že současný režim ochrany přírody v NP Šumava je...

Fig. 5. – In your opinion, current state of nature protection in the NP Šumava is...

Ovlivňuje Vás v běžném životě existence NP? (Are you influenced by NP existence in your common life?)

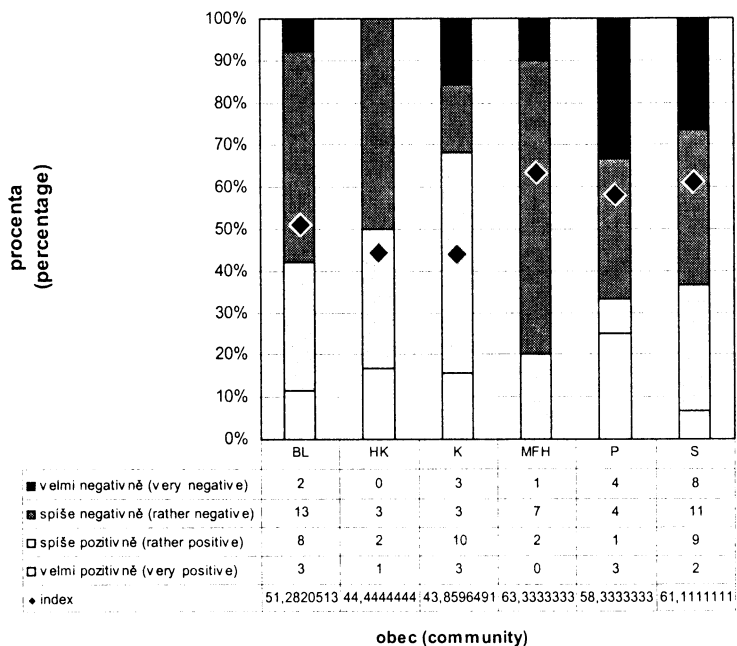

Celkem (Total)

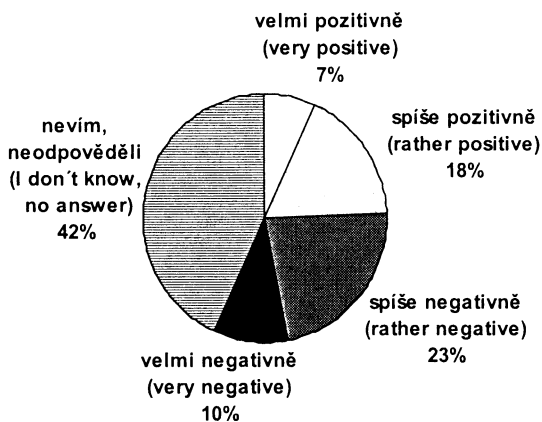

Obr. 6. – Ovlivňuje Vás v běžném životě existence NP?
Fig. 6. – Are you influenced by NP existence in your common life?

Toto ovlivnění hodnotíte ... (How do you evaluate this influence ...)

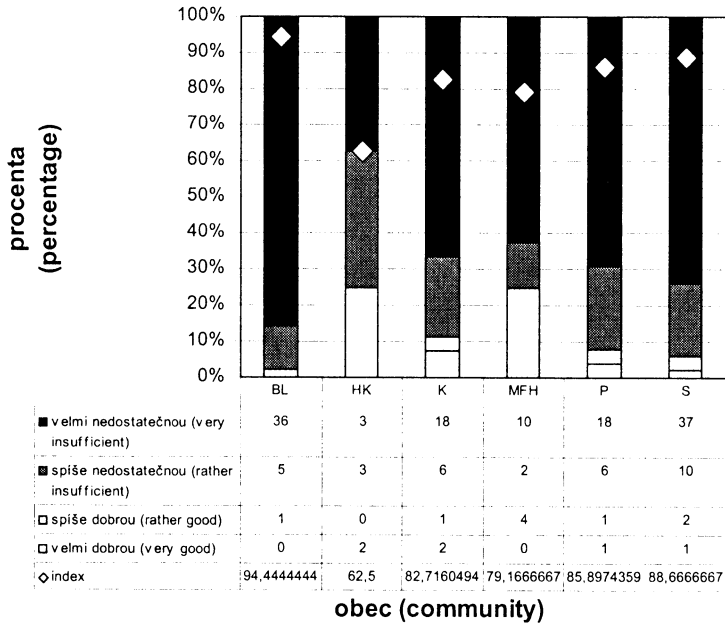

Celkem (Total)

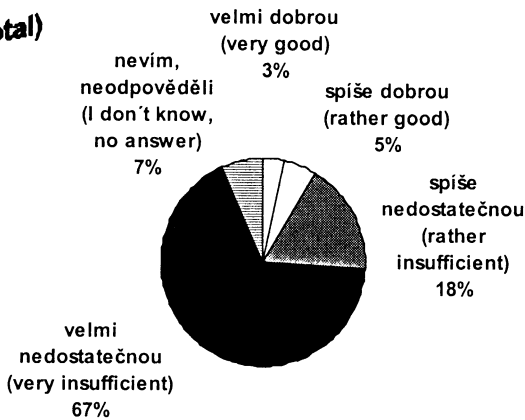

Obr. 7. – Toto ovlivnění hodnotíte...
Fig. 7. – How do you evaluate this influence...

**Nabídku pracovních příležitostí na území NP
a v jeho zázemí hodnotíte jako ...**
(In your opinion, job offer in the NP region
and in its rear is ...)

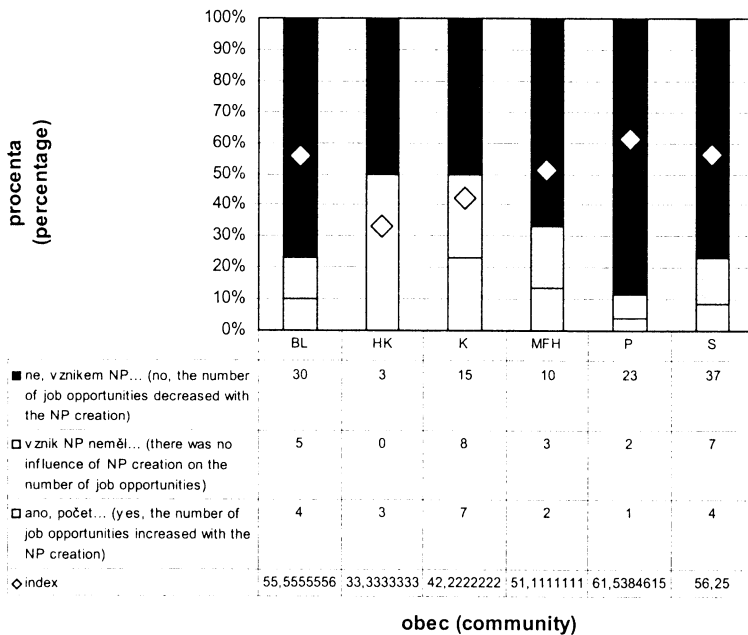

Celkem (Total)

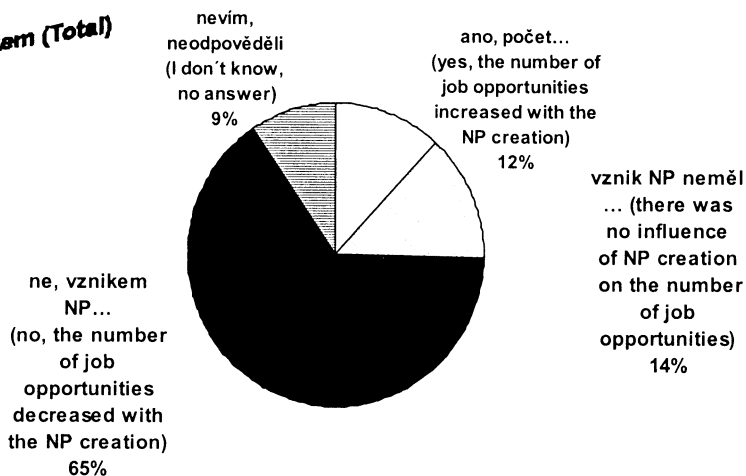

Obr. 8. – Nabídku pracovních příležitostí na území NP a v jeho zázemí hodnotíte jako...
Fig. 8. – In your opinion, job offer in the NP region and in its rear is...

Přinesl podle Vás vznik NP Šumava do této oblasti nové pracovní příležitosti?
(Do you think that NP Šumava creation brought new job opportunities to the region?)

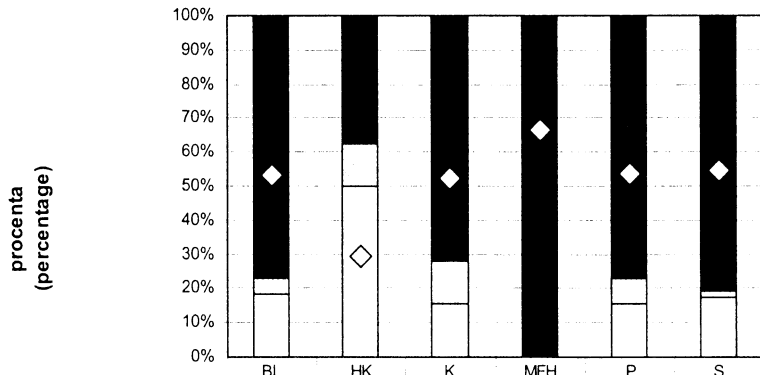
Celkem (Total)

Obr. 9. – Přinesl podle Vás vznik NP Šumava do této oblasti nové pracovní příležitosti?
Fig. 9. – Do you think that NP Šumava creation brought new job opportunities to the region?

Máte nějaký ekonomický přínos z cestovního ruchu v NP Šumava?

(Do you have any economical benefits from tourism in the NP Šumava?)

■ ne, z cestovního... (no, I don't have any benefits from tourism in the NP)

□ ano, ale v oblasti... (yes, but I don't work in the tourism services)

□ ano, pracuji... (yes, I'm employable in the tourism services)

◇ index

obec (community)

Celkem (Total)

nevím, neodpověděli (I don't know, no answer)

2%

ano, pracuji ... (yes, I'm employable in the tourism services)

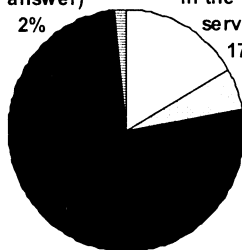
17%

ano, ale v oblasti ... (yes, but I don't work in the tourism services)

6%

ne, z cestovního... (no, I don't have any benefits from tourism in the NP)

75%

Obr. 10. – Máte nějaký ekonomický přínos z cestovního ruchu v NP Šumava?
Fig. 10. – Do you have any economical benefits from tourism in the NP Šumava?

Tabulka 1. – Srovnání populace respondentů s populací okresů Prachatic a Klatovy (ANONYMUS 1997).
Table 1. – Comparison of respondents and Prachatic and Klatovy districts populations (ANONYMUS 1997).

Kategorie (Category)	Populace okresů (%) (Districts population – %)	Populace respondentů (%) (Respondents population – %)	s	T	T'	$z_{0,05}$	Náhodný rozdíl (Contingency) ? ($T' < z_{0,05}$)
Pohlaví (Gender)							
Muži (Men)	48,750	47,514	0,037	0,333	0,258	1,960	ANO (YES)
Ženy (Women)	51,250	52,486	0,037	-0,333	-0,407	1,960	ANO (YES)
Věková skupina (Age)							
15-24	19,270	13,260	0,029	2,050	1,956	1,960	ANO (YES)
25-39	27,110	30,939	0,033	-1,159	-1,243	1,960	ANO (YES)
40-59	30,590	44,199	0,034	-3,973	-4,054	1,960	ANO (YES)
> 60	23,030	11,602	0,031	3,652	3,563	1,960	NE (NO)
Vzdělání (Education)							
Základní (Basic)	36,890	16,854	0,036	5,540	5,462	1,960	NE (NO)
Střední* (High school)	57,950	75,843	0,037	-4,836	-4,912	1,960	ANO (YES)
Vysokoškolské (University)	5,161	7,303	0,017	-1,292	-1,461	1,960	ANO (YES)

*součet kategorií „vyučen“, „střední“, a „vyšší střední“

lativním zastoupení dalších odpovědí následoval turismus (asi 7 %; s doprovodnými efekty samozřejmě více), ostatní problémy byly již respondenty akcentovány minoritněji (přesto mohou posloužit jako inspirační zdroj – viz ČIHAR & al. 1998a).

Další konkretizaci ekologického vnímání a postojů veřejnosti přináší Tabulka 2. Zjištěné skutečnosti mohou mít význam z hlediska priorit „akčního managementu“ v jednotlivých obcích. Zaznamenaná heterogenita spektra odpovědí v jednotlivých obcích může signalizovat lokální citlivost k danému problému a naopak (např. obyvatelé Borové Lady v průměru trápí spíše stav lesů a infrastruktura, netrápí je příliš znečišťování vod a stavební aktivity). Dodáváme, že souhrnně ve všech obcích je jako nejzávažnější ekologický proces (činnost) považováno poškozování lesů (asi 28 % oslovených), následuje turismus (26 %), doprava (12 %) atd. Jako relativně „nejmenší ekologické zlo“ (tzn. ŽP poškozují nejméně...) označují občané znečišťování vod (22 %), stavební aktivity (19 %!!!), turistický ruch a znečišťování ovzduší (po 11 %).

V rámci tohoto tématického bloku jsme se pokoušeli podchytit domnělý původ znečištění (konkrétně formou komparace dálkového přenosu škodlivin versus škodliviny z místních zdrojů versus automobilismus). Výsledek byl vcelku přesvědčivý a potěšitelný v kontextu provozu tzv. zeleného autobusu a s tím souvisejících koncepčních řešení dopravní politiky v národním parku. Reflektovaným rizikem číslo jedna je rozvoj automobilismu (téměř 46 % všech odpovědí). Nejvíce automobilismus trápil „prašilské“ (57,7 % tamních respondentů), nejméně „modravské“ (analogicky 18,8 %). Nejvyšší riziko ve škodlivinách z místních zdrojů (přetrvávající lokální problém – viz ČIHAR & al. 1997) spatřuje bezmála 15 % respondentů (nejvíce v Borové Ladě – 28 % na Horské Kvildě bez odpovědi).

V rámci tohoto bloku jsme se též pokusili reflektovat názorové spektrum ke stávajícím praktikám řešení kůrovcové kalamity v NP Šumava. Stávající způsob řešení problému vadil nějakým způsobem každému druhému odpovídajícímu obyvateli sledovaných obcí, výslovně nevalil každému třetímu respondentovi. Bylo zajímavé, že nejvíce vadil obyvatelům Modrav (68,8 % tamních odpovědí) a Horské Kvildy (62,5 %), tzn. spíše menším a tradičně dřevařským obcím. Ukázalo se totiž, že kadence otázky byla respondenty často pochopena inverzně, jinými slovy bylo třeba tyto odpovědi chápat: „... stávající stav řešení je nedostatečný, mělo by se těžit více...“. Tento jev nepřímou doložil i výsledek odvozené podotázky („*Domníváte se, že by se suché stromy v nejcennějších částech NP (1. zóna) měly...*“). Více než 68 % všech odpovídajících si myslelo, že by se suché stromy měly z prvních zón NP odstraňovat. O této eventualitě byly sty procenty odpovědí přesvědčeni na Modravě + Filipově Huti. Opačného názoru („... suché stromy se mají v NP ponechávat...“) byli však obyvatelé souhrnně (22 %), přitom „nejpřesvědčenější“ v tomto ohledu byli obyvatelé v Prášilech (38,5 % tamních odpovědí) a na Borové Ladě (32,6 %). Odpovědi jsou srovnatelné s odpověďmi na identickou otázku v rámci paralelní dotazníkové akce mezi návštěvnickou populací (ČIHAR & al. 1998a, 1999).

Další kombinovanou otázkou „*Který z uvedených problémů je podle Vás nutno řešit přednostně (resp. nejméně přednostně)*“ směřujeme nikoli k obecně a poněkud abstraktně chápáné činnosti, poškozující ŽP v parku, nýbrž na konkrétní „akci“ neboli k tomu, který aktuální environmentální problém by měl být v rámci obce řešen nejdříve (a v druhé rovině – který by nejspíše snesl „odklad“). Otázka může mít pro praktický management zcela nezastupitelnou roli a odpovědi ukazují mj. správným orgánům cestu, kudy lze vyjit občanům nejlépe (a politicky nejefektivněji) vstříc. Pokud se dotyčné odpovědi neshodují s principy ochrany přírody a krajiny, mohou získané signály působit varovně a ukazovat cestu, kudy zaměřit výchovné a osvětové úsilí. Souhrnně byl jako priorita uváděn nejčastěji stav lesů (zvolilo jej 29 % všech dotázaných), následoval rozvoj infrastruktury (24 %) a živelná turistika (16 %). Kompetentním orgánům rozhodně doporučuje zohlednit specifika jednotlivých obcí. Např.

v Prášílech trápila obyvatele nejvíce turistika a ztěží tu nešlo hledat souvislosti s otevřením hraničního přechodu Gsenget nebo se zpřístupněním rozhledny na Poledníku. Obyvatele Horské Kvildy trápilo především znečištění ovzduší a na Srní primárně upřednostňovali rozvoj infrastruktury atd. Naopak nejnižší prioritu řešení v rámci uzavřeného spektra odpovědí získala problematika ochrany vod (27 % celkového počtu; „vede“ ve všech obcích), následovala dopravní vybavenost (17 %) a úbytek vzácných organismů a živelná turistika (obojí každý desátý).

V souhlasu se zadáním práce (turistické využití oblasti) jsme se dále zeptali na specifické dopady rekreačních aktivit a na vnímání různých způsobů, jimiž tyto aktivity poškozují přírodní prostředí (otázka „*Která z rekreačních aktivit škodí přírodě NP nejvíce resp. nejméně*“). Z devíti nabízených variant uzavřené otázky preferovali respondenti jako nejškodlivější motorismus (celkem 55 %!), následovaly tramping (9 %; hlavně Srní, Prášíly) a shodně s 8 % pěší turistika, cykloturistika a sběr hub. Jako relativně nejméně škodlivý projev rekreace hodnotili respondenti zejména pěší turistiku (24 % všech dotázaných), sběr hub a sportovní aktivity (obojí po 11 %).

Současný režim ochrany přírody a krajiny v NP Šumava (Obr. 5) hodnotilo jako příliš přísný nebo spíše přísný více než 15 % respondentů. Každý čtvrtý z celkového počtu odpovídajících jej vnímal jako vyhovující a (překvapivě) více než 46 % jako spíše mírný nebo příliš mírný. Možná povzbudivá zpráva a motivační impuls pro posílení dohledu a (dle vedlejších šetření velmi poddimenzované) strážní služby a jejich pravomocí (stav v létě roku 1998). Po obcích by patrně po „přitvrzení“ vůči stávajícímu režimu volali nejvíce na Kvildě, Prášílech a na Borové Ladě (viz horní část dvougrafu). V podobné rovině můžeme rozvést, že by místní obyvatelé vstup turistů do nejhroženějších částí NP v převážně většině (66 % všech respondentů) zcela nebo spíše vyloučili („nejradikálnější“ vystupovali opět obyvatelé Prášíl a v kontextu s výše popsanými aktivitami se ptáme, je-li to náhoda?). Dalším rozkrýváním tématu jsme zjistili, že „nejliberálnější“ vůči vstupu do nejcennějších částí přírody byli na Horské Kvildě, na Srní a Modravě + Filipově Huti. V případě hypotetického uvolnění vstupu by jej místní obyvatelé (ve shodě s turistickou veřejností – ČIHAR & al. 1998a) podmiňovali přítomností kvalifikovaného průvodce (47 % všech respondentů). Časové omezení vstupu vybralo 17 % a zavedení poplatků 9 % odpovídajících.

Pokud šlo o otevírání nových přechodů a jejich vliv na přírodní ekosystémy NP (otázka „*Otevírání dalších hraničních přechodů v centrální oblasti NP by podle Vás zdejší přírodě...*“), byl celkový poměr těch, kteří se domnívají, že by přechody přírodě rozhodně nebo spíše uškodily, vůči jejich názorovým „antipodům“ 0,8:1. Relativně nejslabší pozici měli „obhájci“ nových přechodů na Kvildě (56,3 % kvildských obyvatel se domnívalo, že by otevření takových přechodů šumavské přírodě více či méně uškodilo).

O existenci programů zaměřených na ochranu a tvorbu krajiny (tzv. krajinnotvorné programy) byla mezi oslovenými lidmi relativně velmi nízká povědomost (téměř 75 % všech respondentů o nich nic nevědělo). V tomto ohledu byla nejméně příznivá situace na Modravě + F. Huti (pouze 12,5 % obeznámených), nejlepší na Borové Ladě (41 % obeznámených).

Pocitovali respondenti subjektivně, že je existence NP Šumava ovlivňuje v běžném životě (Obr. 6)? Poměr více nebo méně „ovlivňovaných“ ku „neovlivňovaným“ vycházel v celkovém objemu odpovědí jako téměř vyrovnaný. Nejvíce ovlivňování národním parkem si připadali obyvatelé Horské Kvildy (více či méně ovlivněno 87,5 % tamních respondentů), kteří toto ovlivnění chápali nejčastěji ve smyslu „spíše negativně“. Nejméně ovlivnění (Obr. 6) se pak cítili prášílští (analogicky jich cítí ovlivnění národním parkem jen 34,6 %). Nejčastěji pozitivně či spíše pozitivně chápali ovlivnění existencí NP na Kvildě, nejčastěji negativně až spíše negativně na Modravě + Filipově Huti (Obr. 7).

Se stávající správní a řídicí činností Správy NP byl nespokojen nebo spíše nespokojen

každý druhý respondent, spokojen nebo spíše spokojen byl každý čtvrtý z nich. Každý pátý odpovídající z celkového vzorku nebyl rozhodnut. V jednotlivých obcích byli relativně nejspokojenější obyvatelé Horské Kvildy (tady se jednalo dokonce o převážnou většinu místních obyvatel), se zpožděním následovaly Prášily, Srní a Borová Lada. Nespokojenost vyjadřovali v umírněnější nebo radikálnější formě nejčastěji obyvatelé Modravy + Filipovy Huti, příliš pozadu nezůstávala ovšem podle četnosti odpovědí ani Kvilda, Borová Lada a Srní (sestupné pořadí).

Vliv turismu a rekreace na rozvoj oblasti

Třetí blok pojednává o vlivu turismu a rekreace na rozvoj oblastí NP Šumava. Zahajuje jej obecná otázka „Nabídku pracovních příležitostí na území NP a v jeho zázemí hodnotíte jako...“ (Obr. 8). Aktuální nabídku pracovních příležitostí na území NP Šumava a v jeho zázemí hodnotí takto jako velmi nedostatečnou dvě třetiny všech dotázaných a jako spíše nedostatečnou dalších 18 %. V rámci jednotlivých obcí je situace hodnocena relativně lépe snad jen na Horské Kvildě a na Modravě + Filipově Huti (tady byl však vyšší podíl radikálních negativních odpovědí – viz Obr. 8). Většina z celkového souboru respondentů se domnívala, že vznik NP přinesl snížení pracovních příležitostí (64 %). S restrukturalizací celého území se to dalo očekávat, podle mínění autorů by však již mělo docházet k pozitivnímu obratu. Tato otázka a její konsekvence jsou velmi citlivé. Hledat příčiny získaného spektra odpovědí při vědomí toho, že v šumavských lesích se stále těží a turistický ruch tu také zažívá „boom“, vydá na samostatnou analýzu. Proč nejsou pracovní příležitosti při nahodilých těžbách aspoň částečně transformovány v posilování sociálně-politického smíru?! Je s vytvářením důležitého sociálního klimatu v koncepcích NP dostatečně a cíleně uvažováno?!

Obr. 9 je jistým způsobem komplementární s Obr. 8. Podle našich zjištění nemají v celkovém objemu respondentů z cestovního ruchu přímý nebo nepřímý ekonomický přínos plně tři čtvrtiny (překvapivě všichni na Modravě + Filipově Huti). Mezi srovnávanými obcemi je v tomto ohledu naopak nejdále Horská Kvilda, kde přiznává přímý nebo nepřímý přínos z cestovního ruchu v NP Šumava dvě třetiny všech odpovídajících (Obr. 10). Stávající situace je v období po sedmi letech po vyhlášení národního parku alarmující a ve shodě s našimi předcházejícími doporučeními (např. ČIHAŘ 1996, 1997, ČIHAŘ & al. 1997, 1998a) voláme po jejím urychleném a koncepčním řešení.

Vybrané postřehy a výsledky dalších šetření uvádíme z kapacitních důvodů heslovitě, nikoli již graficky nebo tabelárně.

Atraktivitu NP Šumava spatřuje například plná třetina všech respondentů v přírodě (31 % odpovídajících).

Pokud jde o hodnocení dvojúrovňové otázky „Počet návštěvníků v oblasti po vzniku NP Šumava (1991) vzhledem k osmdesátým letům...“, místní obyvatelé evidentně reflektovali strmý nárůst návštěvnosti NP Šumava těsně po jeho vyhlášení. Obecně bylo ze získaných odpovědí dobře patrné, že po prvním vzednutí počet turistů v NP poněkud opadl, zůstal však podstatně vyšší, nežli v letech osmdesátých. Z pohledu jednotlivých obcí zaznamenávají největší nárůst turistů (kategorie „silný nárůst“ z čtyřčlenné odstupňované škály odpovědí) v prvních letech po vyhlášení NP Šumava především obyvatelé v Prášilech (92,3 % tamních respondentů), na Kvildě (68,8 %) a na Srní (69,8 %), nejméně na Horské Kvildě (37,5 %). Zde si příklon k frekventovanějším odpovědím ve smyslu umírněného poklesu turistů vysvětlujeme určitým geografickým posuvem „těžiště atraktivity NP“ a „turistické atraktivity nepoznaného“ směrem ke hranici se SRN). Vzájemné relace u obcí po roce 1995 zůstávají ve zmíněném ohledu více méně stabilní, souhrnně je však zřejmý již výše naznačovaný pokles počtů návštěvníků oproti počátku devadesátých let.

Otázka „*Jak vy osobně vnímáte intenzitu turistického ruchu na území NP...*“ se svojí první částí kryje s částí otázky, předkládané návštěvnické veřejnosti (ČIHAR & al. 1998a). Při vzájemném srovnání frekvencí obou spekter odpovědí nenacházíme ovšem nijak dramatickou odchylku. Současná úroveň turistického ruchu na turistických cestách nevadila celkově 70 % odpovídajících místních obyvatel, ve střediscích dokonce až 74 % z nich. Analogicky ruší nebo velmi ruší na turistických stezkách 23 % všech respondentů, ve střediscích pak 22 %. Větší rozdíly mezi jednotlivými obcemi jsme zaznamenali v případě „rušivých“ odpovědí ve střediscích, nežli na turistických cestách. V Prášílech a na Modravě byla takto více nebo méně rušena turismem více než polovina tamních obyvatel, relativně nejtolerantnější byla vůči intenzitě turistů ve střediscích zatím Borová Lada (ruší nebo velmi ruší jen zhruba každého pátého respondenta).

Při podrobnější analýze rušivých projevů byla turismu v NP Šumava vytykána nejčastěji nekázeň a živelnost (38 % všech odpovědí), nepořádek (29 %) a vzrůstající automobilismus (16 %). Na nekázeň a živelnost si ztěžovali zejména na Modravě + Filipově Huti (63,2 % místních respondentů), nejméně na Horské Kvildě (15,4 %). Nepořádek trápil nejvíce občany Borové Lady (37,5 %), nejméně Modravy + Filipovy Huti (5,3 %). Automobilismus uváděli nejčastěji obyvatelé Horské Kvildy (30,8 %), nejméně často „prašilští“ (12,1 %).

Převážná většina odpovídajících nerozlišovala ve svých preferencích návštěvníky z různých částí republiky nebo z různých států, přesto byly výpovědní hodnoty ilustrativní. České turisty podle místa, odkud přijíždějí, rozlišovalo 23 % všech odpovídajících, byli při tom upřednostňováni zejména venkovští obyvatelé s 13 % všech odpovědí, následovali ostatní městští obyvatelé s 8 % a nejméně oblíbení Pražáci (pouze 1 % všech odpovědí). Ze zahraničních turistů (tady bylo ochotno rozlišovat již jen 15 % respondentů) byli analogicky nejoblíbenější Holanďané (6 %), následovali Němci a Britové (po 2 %).

O tom, že přítomnost turistů životní náklady v NP zvyšuje bylo jednoznačně přesvědčeno 61 % všech odpovídajících, v umírněnější podobě (odpovědi spíše zvyšuje) pak dalších 30 %. Praktický význam těchto poznatků je pro politiku národního parku samozřejmě také nezastupitelný a směrodatný.

Poslední vyhodnocovaná otázka dotazníku se zabývala postojem místních obyvatel k hypotetickému otevírání hraničních přechodů. Z výsledků vyplynulo, že mínění všech zúčastněných respondentů se staví k problematice více nebo méně negativně (kumulativně 51 %), více nebo méně pozitivně bylo naladěno zhruba 46 % respondentů. Nositeli negativního náhledu byli nejčastěji respondenti na Borové Ladě (63,0 %) a na Prášílech (61,5 %). Nejvstřícněji se vůči problematice vyjadřovali obyvatelé Horské Kvildy (pouze 12,5 % tamních negativně laděných odpovědí).

Shrnutí

Znalost vytypovaných sociálních struktur a vazeb v zájmového území ochrany přírody a krajiny je nezastupitelným podkladem pro jeho kvalifikovaný management. V tomto ohledu se zabýváme středo západní částí Národního parku a Biosférické rezervace Šumava a sedmi zdejšími typickými obcemi. Na pozadí základního sociodemografického průzkumu jsme determinovali vybrané názory a postoje místních obyvatel vzhledem k národnímu parku, zdejšímu životnímu prostředí, vlivu turismu a rekreace na rozvoj oblasti a k předem vytypovaným konfliktním plochám. Podchytily jsme například markantní pokles pozitivního vztahu obyvatel vůči existenci Národního parku Šumava v období od jeho vyhlášení po současnost. Ukazuje se, že k hlavním motivům takového poklesu patří právě dlouhodobě zanedbávané řešení socioekonomických problémů a tenzí. Namísto jednostranně restriktivních postojů ze strany orgánů NP Šumava byl jednoznačně prokázán zájem místních obyvatel o účinnou

pomoc při vytváření pracovních příležitostí a o kooperativní postup v rámci hledání ekologicky trvale udržitelného rozvoje sídel. Ukazuje se například, že ještě sedm let po vyhlášení Národního parku uváděly více než tři čtvrtiny všech oslovených absenci sebemenšího profitu z oblasti cestovního ruchu. Získané výsledky implikují nutnost hledání nových a moderních přístupů orgánů přírody a krajiny při správě a řízení NP. Právě konstruktivní a kooperativní přístupy mohou napomoci efektivně řešit současné (a budoucí) socio-ekologické problémy na území národního parku. Za bezprostřední a klíčový úkol považujeme zahájení účinné a nepředpojaté komunikace mezi správou národního parku, zastupiteli obcí a přímo místním obyvatelstvem.

Poděkování. Práce byly financovány z prostředků Grantové agentury Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstva životního prostředí České republiky. Oběma institucím proto upřímně děkujeme. Poděkování patří také pracovníkům Správy NP a CHKO Šumava, jmenovitě Ing. L. Silovskému a Ing. J. Jiříčkovi, kteří nám při organizaci šetření výrazně napomohli. Za spolupráci při sběru data a při vyhodnocování výsledků dále děkujeme Bc. R. Jarešovi.

Literatura

- ANONYMUS, 1992: Šumava v roce 1991. *Krajská správa Českého statistického úřadu v Plzni a Krajská správa Českého statistického úřadu v Českých Budějovicích.*
- ANONYMUS, 1993: Zpráva z průzkumu v Kryštofově Údolí. Ms., IPOS REGIS, Praha, nepubl., depon. in: knihovna IPOS REGIS, Praha)
- ANONYMUS, 1997: Statistická ročenka České republiky. ČSÚ, Praha.
- BÁRTOVA J., 1996: Přírodní park Klánovec – Čihadla. Ms., diplomová práce, nepublikováno, depon. in: Knihovna Ústavu pro životní prostředí PFF UK Praha.
- ČIHAR M., 1996: Rekreačně-turistická exploatace centrální části Národního parku Šumava. *Silva Gabreta*, 1: 271–279.
- ČIHAR M., 1997: Ochrana přírody a management v povodí Vydry a Křemelné, Národní park Šumava II (vybrané aspekty hospodaření a managementu). *Planeta*, 3: 24–29.
- ČIHAR M., TREBICKÝ V., 1998: Analýza rekreačně turistických aktivit v centrální části národního parku Šumava. Hromadná doprava ve velkoplošných chráněných územích. *Sborník referátů, Národní park Šumava, MŽP ČR, PHARE, Srní 13.–14. 5. 1998*, pp. 22–28.
- ČIHAR M. & al., 1997: Analýza rekreačně turistických aktivit v centrální části národního parku Šumava. Ms., (zadavatel MŽP ČR), nepubl., depon. in: Ústav pro životní prostředí PFF UK Praha.
- ČIHAR M. & al., 1998a: Rekreačně turistické využití centrální části Národního parku Šumava a reflexe ochrannářského managementu veřejností. Ms. (zadavatel MŽP ČR), nepubl., depon. in: Ústav pro životní prostředí PFF UK Praha.
- ČIHAR M., TREBICKÝ V., ŠTURSA J. & VÍTEK O., 1998b: Rekreačně-turistické aspekty trvale udržitelného rozvoje KRNAP. *Geoekologizne problemy Karkonoszy. Acarus, Poznan*: 285–293.
- ČIHAR M., TREBICKÝ V. & TANCOSOVA Z., 1999: Udržitelný turismus a jeho monitoring v jádrové zóně Národního parku a bisferické rezervaci Šumava. *Silva Gabreta*, 3: 229–242.
- GODDE P. (ed.), 1999: Community based mountain tourism: practices for linking conservation with enterprise. *Synthesis of an electronic conference of the Mountain Forum, April 13-May 18, 1998. Mountain Forum and The Mountain Institute. Swiss Agency for Development and Cooperation.*
- IUCN, 1995: The mountains of Central and Eastern Europe. *IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.*
- KUCERA V., 1998: Průzkum turistického využití Českého Švýcarska. Ms., diplomová práce, nepubl., depon. in: Knihovna Ústavu pro životní prostředí PFF UK Praha.
- MATOUSEK L., 1994: Krčský les a jeho rekreační využití. Ms., diplomová práce, nepubl., depon. in: Knihovna Ústavu pro životní prostředí PFF UK Praha.
- MESSERLI B. & IVES J. D. (eds.), 1997: Mountains of the world, global priority. *The Parthenon Publishing Group, New York, London.*
- ŘEHÁK J. & ŘEHÁKOVÁ B., 1986: Analýza kategorizovaných dat v sociologii. *Academia, Praha.*
- SOULE M. E. & WILCOX B. A. (eds.), 1980: Conservation Biology, An Evolutionary – Ecological Perspective. *Sinauer Associates, Inc. Publishers Sunderland, Massachusetts.*
- STAŇKOVÁ J., 1999: Rekreační exploatace CHKO Slavkovský les. Ms., diplomová práce, nepubl., depon. in: Knihovna Ústavu pro životní prostředí PFF UK Praha.
- TREBICKÝ V., 1997: Rekreační aspekty udržitelného rozvoje Krkonošského národního parku. Ms., diplomová práce, nepubl., depon. in: Knihovna Ústavu pro životní prostředí PFF UK Praha.

Tabulka 2. – Pořadí problémů, které je nutné řešit přednostně, podle četnosti odpovědí (všechny dotazníky) – absolutní počet.
Table 2. – Sequence of problems, which have to be prior solved, in accordance with count of answers (all questionnaires) – absolute number.

sídlo (community)	1. místo (1 st position)	2. místo (2 nd position)	3. místo (3 rd position)	4. místo (4 th position)	5. místo (5 th position)	6. místo (6 th position)
Borová Lada	lesy – forests (19)	infrastr. (16)	turismus – tourism (11)	biodivers. (7) doprava – traffic (7)	voda – water (6)	ovzduší – air (4)
Horská Kvilda	ovzduší – air (6)	lesy – forests (5)	turismus – tourism (2) infrastr. (2)	doprava – traffic (1)		
Kvilda	lesy – forests (13) infrastr. (13)	turismus – tourism (4) doprava – traffic (4)	voda – water (1) biodivers. (1)			
Modrava – Filipova Huť	lesy – forests (8)	infrastr. (6)	turismus – tourism (2)	voda – water (1) doprava – traffic (1)		
Prácheň	turismus – tourism (9)	doprava – traffic (8)	lesy – forests (4)	voda – water (3) infrastr. (3)	ovzduší – air (2)	biodivers. (1)
Srní	infrastr. (19)	lesy – forests (18)	turismus – tourism (11)	biodivers. (6) doprava – traffic (6)	ovzduší – air (5)	voda – water (4)
celkem	lesy – forests (67)	infrastr. (59)	turismus – tourism (39)	doprava – traffic (27)	ovzduší – air (17)	voda – water (15) biodivers. (15)

Legenda (Legend):

lesy – forests
 ovzduší – air
 infrastr.
 turismus – tourism
 doprava – traffic
 voda – water
 biodivers.
 stav lesů (forests state)
 kvalita ovzduší (air quality)
 infrastruktura (infrastructure)
 živelný turismus (spontaneous tourism)
 dopravní vybavenost (traffic backup)
 kvalita vod (water quality)
 úbytek vzácných organismů (decrease of rare species)